

BeeHive

השיח ברשתות החברתיות במזה"ת

עורכים: ד"ר הראל חורב, הדס סופר שבתאי

כרך 2, גיליון 4, אפריל 2014

"ושבו בנים לגבולם":

הרשתות החברתיות והמערכה לשחרור חמשת החיילים האיראנים החטופים
ד"ר רז צימט

חטיפתם של חמישה חיילים איראנים בגבול איראן-פקיסטאן עמדה בחודשים האחרונים במוקד השיח ברשתות החברתיות האיראניות. חמשת החיילים נחטפו בראשית פברואר על-ידי הארגון הבלוצ'י הקיצוני צבא הצדק (ג'יש אל-עדל). מאז הקמתו בשנת 2012 נטל על עצמו ארגון זה אחריות לשורת פעולות כנגד כוחות הביטחון האיראנים באזור סיסתאן-בלוצ'יסתאן שבדרום-מזרח המדינה. בתבל זה מרוכזים בני המיעוט הבלוצ'י המהווים כשני אחוזים מאוכלוסיית איראן ומשתייכים לזרם הסוני באסלאם.¹ ב-23 במרץ הודיע צבא הצדק על הוצאתו להורג של אחד מחמשת החיילים, ג'משיד דאנאאי-פר. הארגון איים, כי אם יסרבו השלטונות להיענות לדרישתו לשחרר אסירים סונים הכלואים בבתי-כלא באיראן, יוצא להורג חייל נוסף בתוך עשרה ימים.² ב-4 באפריל שחרר הארגון את ארבעת החיילים שנותרו בחיים, בתום משא ומתן שהתנהל בתיווך של אנשי דת בלוצ'יים בכירים.

זמן קצר לאחר חטיפת החיילים הושקה ברשתות החברתיות מערכה ציבורית רחבת היקף לשחרורם. אלפי גולשים איראנים השיקו עמודי פייסבוק, הפיצו תמונות, פרסמו הודעות תמיכה במאבק וחתמו על עצומה שקראה לשחרורם. במסגרת המערכה ברשת הושקה הסולמית #FreeIranianSoldiers, על מנת לעורר מודעות לגורל חמשת החיילים (בתמונה).

הוצאתו להורג של דאנאאיי-פר עוררה שיח נרחב ברשתות החברתיות, ואלו אף הפכו לזירת הפעילות התקשורתית המרכזית בפרשה. לכך תרם במידה רבה עיתוי הפעולה, בעיצומה של חופשת ראש השנה האיראנית (נורוז), שעה שאמצעי התקשורת המסורתיים באיראן מושבתים כמעט לחלוטין. מות החייל גרר עד מהרה ביטויי צער ותגובות זעם כאחד. תמונותיו של דאנאאיי-פר הופצו ברשת תוך הבלטת היותו אב לתינוק, שנולד עשרה ימים בלבד טרם הוצאתו להורג. במקביל הפנו רבים מהגולשים את זעמם כנגד הארגון הבלוצי וכן כנגד פקיסטאן וערב הסעודית, שהואשמו בסיוע לארגון. דף פייסבוק שהושק תחת הכותרת "הפגנה מול שגרירויות פקיסטאן ברחבי העולם" זכה לאלפי עוקבים ושימש לתיאום הפגנות מחאה מול נציגויות פקיסטאן באיראן ומחוצה לה.³

עיקר הביקורת הציבורית הופנתה, עם זאת, כלפי אוזלת ידם של שלטונות איראן בקידום שחרור החטופים. חלק מהגולשים תלו את האחריות למות החייל ישירות בנשיא רוחאני ובממשלתו, בטענה כי לא עשו די לשחרורם. בתגובה שפרסמה אחת הגולשות נכתב, כי עדיף היה אילו ריכז הנשיא את מאמציו בשחרור החיילים, במקום להפיץ מסרוני שנה טובה לאזרחי המדינה.⁴ דף הפייסבוק של שר החוץ, מוחמד גיואד זריף, הוצף באלפי תגובות של אזרחים, שקבלו על כך שלא הושקעו מאמצים דיפלומטיים הולמים לפתרון המשבר. אחד הגולשים קרא בנימה צינית לשר לפעול לשחרור ה-"1-5" (חמש מינוס אחד) במקום לנהל את שיחות הגרעין עם קבוצת מדינות ה-"1+5" (חמש פלוס אחת). גולש אחר ציין, כי אזרחי איראן נכונים לגלות סובלנות ביחס למצבם הכלכלי הקשה, אך לא יישאו את אדישות בכירי הממשל בנוגע לחיילים החטופים.⁵ בצל הביקורת החריפה נאלץ שר החוץ לפרסם תגובה בה הדגיש את מחויבות הממשלה לשחרור החיילים. לצד זאת העיר, כי ביכולתו להבין את הביקורת כלפי הממשלה אך יש להיזהר מהעלאת סיסמאות שאין בהן כדי לסייע לחיילים ואף עלולות לסבך את המצב.⁶

הביקורת ברשת הופנתה גם כלפי כוחות הביטחון, ובראשם משמרות המהפכה. רבים מהגולשים טענו, כי לו היו החטופים חברי משמרות המהפכה ולא "חיילים פשוטים", היו השלטונות משקיעים מאמצים רבים יותר למען שחרורם. לחיזוק הטענה הוזכרו המאמצים הרבים שהשקיעה איראן כדי להביא לשחרורם של 48 אזרחים, חלקם חברי משמרות המהפכה, שנחטפו על-ידי המורדים הסורים בקיץ 2012. אחד הגולשים כתב בלעג, כי קאסם סולימאני, מפקד "כוח קדס" (יחידת העילית של משמרות המהפכה הפועלת מחוץ לגבולות איראן) מסוגל לשחרר רק את אנשי משמרות המהפכה השבויים בסוריה.⁷

מעניין לראות כי בניסיון להדגיש את אוזלת ידה של הממשלה בפרשה, ציינו חלק מהגולשים לחיוב את המאמצים שהשקיעה ישראל לשחרור חייליה החטופים, במיוחד בפרשת גלעד שליט. תמונתו של שליט הופצה מאות פעמים ברשתות החברתיות, תוך הבלטת מחויבות הממשלה להביא לשחרורו. "לעיתים אני אומרת, שהישראלים הרבה יותר טובים מאתנו", כתבה אחת הגולשות, "אף על-פי שהם אינם חסים על הפלסטינים, הם מוכנים להחליף מאות פלסטינים בתמורה לחייל אחד שלהם".⁸ עם זאת יש לציין, כי הביקורת החריפה כנגד מוסדות השלטון עוררה גם הסתייגות מסוימת בקרב חלק מהגולשים. אלו טענו כי ביקורת פנימית טרם שחרור החיילים עלולה להחליש את איראן ולשרת את האינטרסים של הטרוריסטים.

השיח ברשתות החברתיות בפרשת החיילים החטופים חשף גם חילוקי דעות ביחס לאסטרטגיה שעל שלטונות איראן לאמץ על מנת לסיים את המשבר. בעוד שחלק מהגולשים הביעו תמיכה בניהול משא ומתן עם הארגון הבלוצ'י ובעסקה לחילופי אסירים, אחרים שללו כל אפשרות למשא ומתן ותבעו מהממשלה לנקוט בצעדים צבאיים שיביאו לחיסולו של הארגון. ברשומה שהתפרסמה בדף הפייסבוק של פעילת זכויות האדם נגין באנכ, קראה האחרונה לאזרחים להפגין

מול משרדי הרשות השופטת ו"המועצה העליונה לביטחון לאומי" בדרישה לשחרר אסירים סונים הכלואים באיראן, על מנת למנוע הוצאה להורג של חייל נוסף.⁹ לעומת זאת טענו גולשים אחרים, כי שחרור אסירים יעודד את ארגוני הטרור לחטוף חיילים נוספים בעתיד, וכי הדרך היחידה לסיום הפרשה היא פעילות תקיפה נגד הארגון ותומכיו.

בשולי השיח עלו לדיון גם האפליה הנמשכת ביחס למיעוטים הדתיים והאתניים באיראן בכלל, ומצוקותיהם של הבלוצ'ים, המכשירות את הקרקע לפעילותם של ארגונים בדלניים קיצוניים מתוכם, בפרט. כמה גולשים קראו לממשלה לשפר את מצבם של בני-המיעוטים ותושבי הפריפריה הסובלים מהזנחה מתמשכת, מעוני ומאבטלה. זמן קצר לאחר שחרור החיילים ציין העיתונאי בהרוז שוגיא'אי לחיוב את אנשי הדת הבלוצ'ים שפעלו לשחרור החיילים, וקרא לממשלה להקים מסגד סוני בטהראן ולאפשר לסונים לנהל את תפילות יום השישי בהתאם לאמונתם הדתית.¹⁰

המערכה לשחרור החיילים החטופים מהווה עדות נוספת לנכונות הציבור האיראני להתגייס לטובת מאבקים בסוגיות הנתפסות בעיניו בעלות ערך לאומי עליון. השיח שהתנהל ברשתות החברתיות בפרשה זו ביטא תודעה לאומית חזקה ומשותפת, חרף חילוקי הדעות בנוגע למדיניות הנדרשת לפתרון המשבר. המאבק לשחרור החיילים הצליח לאחד בין אזרחים בעלי השקפות פוליטיות שונות, ואף בין תושבי איראן לאזרחיה בגולה. מבחינה זו הפכה הפרשה ערוץ לביטוי לאומיות איראנית והתלכדות לאומית סביב מטרה משותפת, בדומה למאבקים שניהלו בעבר גולשים איראנים נגד הניסיון לכנות את המפרץ הפרסי בשם "המפרץ הערבי" וכנגד גילויי בדלנות בתוך איראן.¹¹ עוד מעידה המערכה על הפוטנציאל הרב הטמון ברשתות החברתיות כאמצעי להפעלת לחץ ציבורי על השלטונות. התגייסותם של עשרות אלפי גולשים למאבק למען החיילים החטופים לא אפשרה לממשלה להתעלם מהלחץ הציבורי וחייבה אותה לפעול לפתרון המשבר. התחורר, איפוא, כי בעידן הרשתות החברתיות נאלצים גם משטרים שאינם דמוקרטיים להתחשב במידה רבה בדעת הקהל הפנימית, במיוחד בסוגיות המעוררות רגישות ציבורית.

מתונים מול רדיקלים:
השיעים בערב-הסעודית בראי הרשתות החברתיות
נחום שילה

במחוז המזרחי של ערב-הסעודית, בו מצויות כרבע מעתודות הנפט של העולם, שוכנת אוכלוסייה שיעית גדולה, המונה כיום יותר משני מיליון נפש. משנת 1913, עת כבשו הסעודים את המחוז מידי העוסמאנים, ועד לשנת 1929 בה דיכא מייסד הממלכה הסעודית, עבד אל-עזיז אבן סעוד, את תנועת האח'ואן הוהאבית, הייתה האוכלוסייה השיעית שרויה במצוקה פוליטית, תרבותית וכלכלית, בין היתר, משום שאנשי דת ווהאבים רבים החשיבו אותם לכופרים שאת דתם יש להמיר לסונה הוהאבית, גם במחיר צעדים קשים, כגון: הגבלת הפולחנים השיעים, נישול בעלי אדמות שיעים מנכסיהם, הטלת מיסוי כבד ואף הפעלת אלימות כנגדם. מעשים אלו גרמו לשיעים רבים לברוח לעיראק ולבחריין, ואילו אחרים הכריזו על מרי, שהידרדר לעיתים לכדי מאבק מזוין.

אבן סעוד, ששאף להקים מדינה מודרנית ומתקדמת, הוביל משנות השלושים של המאה הקודמת שינוי ביחס המדינה הסעודית כלפי השיעים. גם המלכים סעוד (1953-1964) ופיסל (1964-1975) פעלו במידה מסוימת על מנת לשלבם במערכות המנהל והכלכלה של המדינה. המהפכה האסלאמית באיראן בשנת 1979 טרפה את הקלפים, ובנובמבר של אותה השנה פרצו מהומות אלימות בערי המחוז המזרחי אל-חאסה, אל-קטיף, דמאם, אל-ח'בר וסיהאא. בתקופה זו ראו המלך ח'אלד (1975-1982) וראשי השלטון הסעודי בשיעים מעין "גיס חמישי" של איראן ולא ציבור סעודי המוחה נגד אפליה מתמשכת, ולפיכך הגיבו למהומות בכוח חסר תקדים. בשנים 1979-1983 נהרגו בעימותים עם כוחות הביטחון הסעודים עשרות שיעים, רבים נעצרו והשלטונות אסרו על קיום טקסי פולחן שיעים דוגמת חג העאשורא. למנהיגי הקהילה השיעית לא הייתה ברירה אלא לשמור על פרופיל נמוך, ולהימנע מהטחת ביקורת גלויה בשלטונות הסעודיים, או מנגד להביע תמיכה באיראן.¹² בכך ביטאו, למעשה, את עקרון ה**תקיה**, קרי הסתרת הזהות השיעית כדי לשרוד בתנאים עוינים, שאותו אימצו לאורך ההיסטוריה קהילות שיעיות רבות שחיו תחת שלטון סוני. עד לא מכבר דומה היה שקולם המתון והזהיר של מנהיגי הדת היה הקול הדומיננטי בקהילות השיעיות הסעודיות. למעט אירועים מקומיים ויוצאי דופן, שהעיקרי שבהם היה פיגוע בעיר אל-ח'בר בשנת 1996 שיוחס לארגון בשם "חזבאללה החג'אזי", לא נרשמו תקריות אלימות.

השימוש הגובר ברשת האינטרנט והתפתחותן של הרשתות החברתיות הפכו את הקערה על פיה. מהומות ה"האביב הערבי", שפשטו כאש בשדה קוצים ברחבי המזרח-התיכון החל מדצמבר 2010, לא פסחו על המחוז המזרחי בערב-הסעודית. או אז החלו להישמע קולות אחרים, רדיקליים יותר, בחסות האנונימיות שסיפקו הרשתות החברתיות, והשימוש בשרתי אינטרנט הרחוקים מזרועה הארוכה של הממשלה הסעודית. על רקע זה נחשף קיטוב עמוק בין קולות שיעיים מתונים ורדיקליים. על האגף המתון נמנה, למשל, האתר של השיח' חסן בן מוסא אל-צפאר, שנחשב

למנהיג מוביל של השיעים במחוז המזרחי. תכני האתר, המובאים בשמו ובשם מנהיגי דת אחרים, כוללים בעיקר נושאים תיאולוגיים, וגם החלק העוסק בענייני חברה ופוליטיקה כולל מסרים מתונים: קריאות לאימוץ עקרון האזרחות במקום עיקרון העדתיות; הבעת תמיכה בקירוב לבבות בין שיעים לסונים; שלילה מוחלטת של אלימות מכל סוג וקביעה לפיה חשוב לשמור על ביטחונה ויציבותה של המולדת הסעודית.¹³ מסרים דומים ניתן למצוא גם בחשבונות הפייסבוק של חכמי דת שיעים כדוגמת השיח' עבדאללה אל-חיניזי, השיח' עבד אל-כרים אל-חביל ואחרים, שנצמדים בעיקר לתכנים תיאולוגיים ונמנעים מנושאים פוליטיים.¹⁴

מולדת ללא זכויות
תמונה באתר אל-עואמיה.נט.

תמונה אחרת לחלוטין עולה מאתרי האינטרנט של הזרם השיעי הרדיקלי הגורסים כי השיעים במחוז המזרחי סובלים מרדיפות בלתי פוסקות של שלטון עריץ, המדכא לכאורה את אזרחיו ומפר את זכויות האדם הבסיסיות שלהם. כך, לדוגמה באתר "אל-עואמיה.נט" – המזוהה עם האוכלוסייה השיעית הגדולה בעיר אל-עואמיה בה נרשמות חדשות לבקרים התנגשויות בין שיעים לבין כוחות הביטחון – מופיעות סיסמאות כגון "אינתיפאדת הכבוד" ו"כרבלאא' של המפרץ".¹⁵ תמונות וסרטוני האתר מציגים מראות קשים של הרוגים ופצועים מההתנגשויות עם כוחות הביטחון, מעצרים והלוויות.¹⁶ יש לציין שבאתרים אלו מביעים כותבי התכנים הזדהות מוחלטת גם עם מאבק השיעים בבחריין כנגד שלטונותיהם הסונים.¹⁷

התנועות הרדיקליות השיעיות מעבירות את מסריהן גם באמצעות חשבונות פייסבוק וטוויטר שדרכם ניתן ללמוד אודות מפת ארגוני האופוזיציה השיעים בסעודיה, ולאמוד את מידת השפעתן של תנועות שיעיות מיליטנטיות. כך, לדוגמה, אפשר להבין כי "התנועה המהפכנית של אל-קטיף" נחשבת לבעלת השפעה מועטה, שכן לדף הפייסבוק שלה כ-600 אוהדים בלבד. לעומתה רשם ארגון "שוחרי החופש של סיהאת" כ-8,000 אוהדים, ואילו הדף של ארגון "המהפכה של המחוז המזרחי" צבר, נכון לכתיבת שורות אלו, 29,000 אוהדים בקירוב.¹⁸

במעבר מן המרחב הווירטואלי לפוליטיקה המקומית, מספקות סטטיסטיקות הגלישה ברשת אינדיקציה להלכי הרוחות בקרב האוכלוסייה השיעית של המחוז המזרחי, במיוחד לאור העובדה שבערב הסעודית לא מתבצעים בדרך כלל סקרי דעת קהל, קל וחומר בנושאים פוליטיים וחברתיים רגישים. ממחקר נתוני גלישה עולה, למשל, כי באתר האינטרנט של איש הדת המתון השיח' חסן אל-צפאר מבקרים כ-2,700 גולשים מדי חודש, ואילו באתר הרדיקלי "אל-עואמיה-נט" מבקרים כ-3,000 גולשים בחודש.¹⁹ במילים אחרות, יתרון זעום זה מלמד כי נכון להיום חצוי הציבור השיעי בערב הסעודית בעמדותיו ביחס למשטר. שינוי במאזן העדין עשוי ללמד על תמורות בהלכי הרוחות, ולהוות אינדיקציה לגל התקוממויות נוסף שעלול לפקוד את

לוגו הארגון
"שוחרי החופש של סיהאת"

הישמור החתול על השמנת?

העמקת הקיטוב בחברה הטורקית על רקע הבחירות לרשויות המקומיות

חי איתן כהן ינרוג'ק

בחודש האחרון העסיקה מערכת הבחירות לרשויות המקומיות את הרשתות החברתיות דוברות הטורקית. זאת, לא רק משום חשיבותה הפוליטית של מערכת הבחירות, כי אם גם לאור הסערות שנלוו לה, על רקע חסימת הרשתות טוויטר ויוטיוב על ידי הממשל מחד, והאשמות בגין זיופים מאידך. כל אלו המחישו היטב את הקיטוב הפוליטי הגובר והולך בחברה הטורקית בימים אלו.

כפי שנטען בגיליונות קודמים של ביהייב, הפכו בחודשים האחרונים הרשתות החברתיות לערוץ ביקורת מרכזי כלפי ארדואן וממשלתו. ימים ספורים לפני הבחירות הדליפו מתנגדיו הקלטה החושפת כוונות של בכירי הממשל, בהם שר החוץ דאוטאולו ויו"ר ארגון הביון הטורקי MIT, האקאן פידאן, לפתוח בעימות צבאי עם המשטר הסורי. בעקבות ההדלפה ובניסיון למנוע את המשך הפצת ההקלטה, הורתה הממשלה לרשות התקשורת הטורקית (TIB) לחסום את הגישה ליוטיוב.²⁰ מהלך זה עורר סערה רבתי ברשת. מתנגדי ארדואן מיהרו להאשימו בסתימת פיות, ואף העלו את האפשרות כי ראש הממשלה חותר להרפתקה בסוריה, רק כדי לדחות את מועד הבחירות לרשויות המקומיות.²¹ מנגד הצדיקו תומכי ארדואן את המהלך תחת הטענה לשמירה על ביטחונה הלאומי של טורקיה.

ברם, התחזיות בדבר היחלשות ארדואן על רקע פרשת הקלטת, כמו גם פרשיות שחיתות שנחשפו בחודשים האחרונים,²² התבדו בתום יום הבחירות, עם ניצחונה המוחץ של **מפלגת הצדק והפיתוח** (AKP) שגרפה 44.19% מקולות הבוחרים.²³ יתרה מזאת, פעם נוספת הצליח ארדואן להשתלט על המחוזות החשובים איסטנבול ואנקרה, הנתפסים כשיקוף של הלכי הרוחות הפוליטיים בטורקיה כולה.

אלא שעל אוירת הניצחון של ארדואן העיבו טענות בדבר זיופים ושיבושים מכוונים באספקת החשמל ברחבי טורקיה ביום הבחירות. על רקע זה קראה **מפלגת העם הרפובליקנית** (CHP) לתומכיה

בטוויטר (שכאמור, באופן רשמי נחסם על ידי רשות התקשורת הטורקית) לערער בפני מועצת הבחירות העלינה (YSK) על התוצאות בכמה מחוזות, ובראשם הבירה אנקרה.²⁴ בתגובה להאשמות נימק שר האנרגיה הטורקי, טאנר יילדיז, את השיבושים באספקת החשמל בכל רחבי

המדינה בחדירת חתול לספק החשמל הראשי, וקרא לאופוזיציה להפסיק להמציא תירוצים לתבוסה.²⁵ ברשתות החברתיות מיהרו להגיב לדברי השר, והציגו "מפת חתולים" המסמנת את המקומות בכל רחבי טורקיה בהם הורגשו הפסקות חשמל ביום הבחירות (בתמונה).

זאת ועוד, על רקע חוסר האמון של גולשים רבים בהסברו של יילדיז, הופצו ברחבי הרשת תמונות של חתולים בדמויות שונות, אשר לכאורה חיבלו במערכת החשמל בטורקיה. שתיים מהתמונות הנפוצות ביותר היו חתול בדמות מחבל מתאבד, ותמונת "חתול יהודי" שיוצרה ביקשו לשים ללעג את ההרגל החדש בטורקיה, להאשים את ישראל בכל עניין שלא נמצא לו מענה מידי (בתמונה).²⁶ כך, הפכה למעשה דמות החתול לסמל אי-האמון בממשל באנקרה, ולסממן מייצג של הקיטוב ההולך ונפער בחברה הטורקית.

מימין: הנה החתול האחראי!!!
משמאל: חברה, אני הולך לספק חשמל

ואולם חריפה ככל שתהיה הביקורת על הליכי הבחירות, תוצאותיהן, ובראשן העובדה כי אף אחת ממפלגות האופוזיציה לא חצתה את רף ה-30%, מהוות הוכחה ניצחת לפשיטת הרגל של האופוזיציה הטורקית. על רקע זה התאגדו בשם CHP צעירים, אשר עד לאחרונה לא גילו עניין מיוחד בפוליטיקה וזה עתה הצטרפו למפלגה, ויזמו מהלך תחת הסיסמא **#OccupyCHP**. צעירים אלו קיימו מפגשים, שמטרתם

לגבש אסטרטגיה שתחזק את מעמד המפלגה בקרב החברה הטורקית, כאלטרנטיבה ל-AKP. הנהגת המפלגה, אף שספגה ביקורת רבה במסגרת זו, גיבתה בפומבי את המהלך והביעה תמיכה בצעיריה.²⁷

עוד מעידות תוצאות הבחירות, כי שוב התייצב העם הטורקי על רגליו האחוריות והביע עמדה נחרצת כנגד כל ניסיון להתערבות חיצונית במערכת הפוליטית. אם בעבר העניש העם את הצבא על התערבותו בחיים הפוליטיים, הרי שעתה נענשה תנועת **היזמת** החותרת להשפיע על דעת הקהל, באמצעות הדלפת הקלטות מביכות של ראשי המדינה והפצתן ברשתות החברתיות. אף על פי כן, גם לנוכח כישלון **היזמת** עדיין מהוות הרשתות החברתיות מראה של הלכי הרוחות בחברה הטורקית, וגם המאמצים האחרונים לחסימתן לא פגעו הלכה למעשה בתפקודן וביעילותן כבמה לביטוי עמדות חברתיות ופוליטיות. הבעיה היא, אפוא, שהרשתות החברתיות הפכו באחרונה לזירת התנגחויות התורמת במידה רבה להעמקת הקיטוב בחברה הטורקית, קיטוב שהחתול הפך לאחרונה לסמלו המובהק.

¹ להרחבה אודות החרפת המאבק בין שלטונות איראן לארגונים הבלוציים, ראה: רו צימט, "ממשלה חדשה, מאבק ישן: חידוש ההסלמה בחבל בלוציסטאן האיראני", "זמן איראן", גיליון מס' 44, 21 בנובמבר 2013, <http://humanities.tau.ac.il/iranian/he/pre/9-iran-pulse-he/261-zman-iran-no-44>.

² <https://www.facebook.com/pages/%D8%B9%D8%AF%D8%A7%D9%84%D8%AA-%D9%86%DB%8C%D9%88%D8%B2/22412257778684>; <https://twitter.com/jaishaladl>; http://edaalatnews.blogspot.co.il/2014/03/blog-post_8549.html

<https://www.facebook.com/pages/%D8%AA%D8%AC%D9%85%D8%B9-%D8%AF%D8%B1-%D9%85%D9%82%D8%A7%D8%A8%D9%84-%D8%B3%D9%81%D8%A7%D8%B1%D8%AA-%D9%87%D8%A7%DB%8C-%D8%AF%D9%88%D9%84%D8%AA-%D9%BE%D8%A7%DA%A9%D8%B3%D8%AA%D8%A7%D9%86-%D8%AF%D8%B1-%D8%B3%D8%B1%D8%A7%D8%B3%D8%B1-%D8%AC%D9%87%D8%A7%D9%86/1405722353029192>³

https://www.facebook.com/ebrahim.nabavi/posts/10152178409606865?comment_id=29681466&ffset=0&total_comments=45⁴

https://www.facebook.com/izarif?ref=br_tf⁵

<https://www.facebook.com/izarif/posts/776295132381937>⁶

<http://alef.ir/vdcgnz9xtak9x34.rpra.html?220654>⁷

<https://www.facebook.com/photo.php?fbid=850924438254551&set=a.419359904744342.112700.418014398212226&type=1>⁸

<https://www.facebook.com/negin.bank>⁹ 25 במרץ.

<https://www.facebook.com/behrouzshojaei>¹⁰ 4 באפריל.

ראו, למשל, בהקשר זה: רו צימט, "במקביל לביקור שר החוץ צאלחי במצרים: זעם באיראן על כינוס ועידת תמיכה בערביי חבל חיזסתאן בקהיר", "זרקור לאיראן", 14 בינואר 2013, <http://www.terrorism-info.org.il/he/article/20462>¹¹

אודות ההיסטוריה של השיעים בערב-הסעודית, ראו: Fuad Ibrahim, *The Shi'is of Saudi Arabia* (London & San Francisco: Saqi Books, 2006).¹²

<http://www.saffar.org/?act=art&id=3319>¹³

<http://www.saffar.org/?act=art&id=3309>

<http://www.saffar.org/?act=art&id=3301>

<http://www.saffar.org/?act=art&id=3303>

<https://www.facebook.com/Hobail>¹⁴

<https://www.awamia.net/index.php/%D8%A5%D9%86%D8%AA%D9%81%D8%A7%D8%B6%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D9%83%D8%B1%D8%A7%D9%85%D8%A9/index.1.html>¹⁵

<https://www.awamia.net/index.php/video/index.1.html>¹⁶

<https://www.awamia.net/index.php/permalink/8252.html>¹⁷

אל-קטיף וסיהאת הן שתי ערים בעלות רוב שיעי במחוז המזרחי. לדפי הפייסבוק הרלבנטיים, ראו:¹⁸

<https://www.facebook.com/althawrah>

<https://www.facebook.com/rev.east.2>

<https://www.facebook.com/asad.sahat>

<http://www.domainsigma.com/whois/saffar.org>¹⁹

<http://www.domainsigma.com/whois/awamia.net>

"YouTube Kapatildi", Yeni Şafak,²⁰

<http://yenisafak.com.tr/gundem-haber/youtube-kapatildi-28.03.2014-630245>²¹

[#SavasaHayir](https://twitter.com/SavasaHayir) [#TurkeyBlockedYoutube](https://twitter.com/TurkeyBlockedYoutube) [#ItibarimiziSIFIRLADILAR](https://twitter.com/ItibarimiziSIFIRLADILAR) [#youtubeblockedinturkey](https://twitter.com/youtubeblockedinturkey)²²

אודות אלו ראו: חי איתן כהן ינרוגיק, "חזרת הדת לרשת: פתחוללה גולן נגד ארדואן", ביהייב, כרך 1, גיליון 4, (דצמבר 2013), <http://www.dayan.org/sites/default/files/beehive%20December%20Hebrew.pdf>²³

"Seçim 2014", Hürriyet, <http://www.hurriyet.com.tr/yerel-secim-2014/>²⁴

#oyTutanaklari²⁴

"Enerji Bakanı Taner Yıldız: Trafoya kedi girdi", Hürriyet²⁵

<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/26128954.asp>²⁶

[#KedidirKedi](https://twitter.com/KedidirKedi) [#kedilobisi](https://twitter.com/kedilobisi)²⁶

#occupyCHP²⁷